

Temps congelat

Qui quedava al país el 26 de gener del 1939? No sé si ha estat mai dreçada la llista completa dels intel·lectuals catalans exiliats. És esborronadora: Pompeu Fabra, Pere Coromines, Rovira i Virgili, Pous i Pagès, Josep Carner, Puig i Ferrater, Carles Riba, Clementina Arderiu, Jaume Serra-Húnter, Joaquim Xirau, Pere Bosch Guimpera, Francesc Trabal, Mercè Rodoreda, Joan Oliver, Cèsar-August Jordana, Ferran Soldevilla, Maurici Serrahima, Xavier Berenguel, Ramon Xuriguera, Agustí Bartra, Joan Sales, Ferran de Pol, Pere Claders, Tasis i Marca Sebastià Gasch, Just Cabot, etc. He citat de memòria, la llista no és exhaustiva. Potser alguns o molts dels esmentats eren amics entre ells, és inevitable coneixent el gènere humà i coneixent el país; però en aquell moment els unia un denominador comú, el fet de ser escriptors en llengua catalana i sentir-se amenaçats per aquest sol fet. També eren fora, en aquell moment, Josep Maria de Sagarra, Carles Soldevila, Carles Cardó... Mentre Ramon d'Alòs, secretari de l'Institut d'Estudis Catalans, i Joaquim Ruyra morien a l'inici de l'era franquista.

Qui quedava al país? També se'n pot fer una llista, i no pas mediocre: Víctor Català, Josep Lleonart, López Picó, J.V. Foix, Marià Manent, Miquel Llor, Sebastià Juan Arbó, Esclasans, Salvador Espriu, Joan Teixidor, Josep M. Boix i Selva... Però aquests no existiren durant molt de temps. Víctor Català era ja, abans de la guerra, una glòria pretèrita, una patum, com dirien avui, una mica o molt fora de combat. J.V Foix era, fixeuvos-hi bé, considerat un "original"; la seva ascensió com a poeta s'inicia molts anys després, amb la publicació de *Sol, i de dol*, el 1947. Si es fes l'anàlisi, un per un, dels escriptors citats en aquesta segona llista, es veuria aviat que restàrem acèfals en aquell moment. Barcelona era un cos exhaust a causa de la gran sagnia de la guerra i de l'èxode.

La malfiança dominava. Recordo haver trobat, el mateix any 1939, Josep Sol per la Rambla, que jo imaginava, a causa de la seva posició bel·ligerant, exiliat. La conversa fou tangencial, ni ell ni jo ensenyàrem les cartes. També veig, no sé si el 1939 o el 1940, Prudenci Bertrana baixant pel Passeig de Gràcia, engavanyat en el seu abric, protegint-se del món exterior encara més que el fred... El volia abordar però no em vaig atrevir; era un dels pocs intel·lectuals catalans que no havia conegut abans de la contesa.

El 12 de febrer del 1940 em decideixo a anar a l'Institut Tècnic Eulàlia amb l'esperança de retrobar algun dels antics companys d'escola; però només hi anaren quatre o cinc noies, jo era l'únic noi. Ja dins l'any 1940 em tocà tornar-hi per ajudar a destriar els llibres de l'escola –jo n'havia estat alumne bibliotecari– dels de Josep Maria de Sagarra, la biblioteca del qual algú havia dipositat allí. És així com vaig tenir l'alegria de retrobar-lo, però d'aquell encontre no en sortí res, potser perquè jo era massa tímid.

Cal dir, també, que durant els anys 1939 i 1940 la gent es movia molt preocupada per guanyar-se la vida, pel *primum vivere*, i això, vulgues no vulgues, acabava d'enrair l'atmosfera. Alguna vegada anava a veure a Marià Manent a la sucursal d'una caixa, em

sembla que al carrer de Fontanella, però ell tenia les seves obligacions i malgrat la seva gentilesa em podia atendre poca estona. Fins que entrà a treballar a l'Editorial Joventut i jo acudia a casa seva, però això fou una mica més tard.

Posseeixo una carta de Rosa Leveroni en la qual em fa una afirmació que condensa com cap altra em sembla, la soledat d'aquells anys i dels qui, acorralats, vèiem com anaven destrossant el país. Es refereix al retorn de Ferran Soldevila, el setembre del 1943, i diu: *Ja som un més*. Sóc jo qui subratlla la frase. Si això m'ho podia escriure encara el 1943, imagineu el que ser la soledat el 1939...

Fins el novembre d'aquest mateix any es reobrí la Universitat. A la classe de grec (a la de llatí s'esdevingué una cosa equivalent), el professor digué: "Como libro de texto traerán el volumen primero de los 'Diálogos de Platón' de la colección 'Bernat Metge'". L'endemà, no deixava de fer un cert goig veure aquella estesa de llibres sobre els pupitres, amb el text grec carat a la traducció catalana de Joan Crexells. Jo, que havia estat un anti-Cambó durant la meva adolescència, vaig constatar que Cambó acabava de guanyar la primera batalla dintre de la pau i vaig comprendre que Catalunya només es podia salvar, de moment, per la qualitat.

A partir d'aquell dia començarem a establir coneixences i connexions que feien la soledat una mica més comfortable.

Després de les vacances de Nadal o de Pasqua (probablement després de les últimes), Miquel Dolç, que tornava de Mallorca, i amb qui vaig coincidir pel carrer anant a la Universitat, em digué: "En Moll em diu que et posis en contacte amb l'Aramon...". No vaig trigar gens a fer-ho. I em sembla que la trobada fou fructífera.

Josep Palau i Fabre

Avui, 11 de maig del 1995